

Factors for P'sak

Halacha k'Vasrai

Dec. 5, 1993

1) Halacha Follows Most Recent Posek

רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ג סימן י

רב אלפס ז"ל פסק כרבי יוחנן ולא ידענא למה כיון דר"נ בר יצחק בתראה הוא. [דף לה ע"ב] איתמר א"ר אבא ברבי יעקב א"ר יוחנן הלכה כרשב"ג. ורבא אמר ר"נ הלכה כדברי חכמים. והלכה כדפסיק ר"נ דבתראה הוא. ותימה לי על דברי רב אלפס ז"ל דלא קי"ל הלכה כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך אבל בדורות שלפניהם אין הלכה כתלמיד במקום הרב ואי משום דרבא בתראה הוא. לאו משמיה דנפשיה קאמר. ואי משום דהלכתא כרב נחמן בדיני. היינו דוקא כנגד בני דורו ולא כנגד רבותיו. ועוד דקיימא לן נמי הלכה כשמואל בדיני ואיהו פסיק כרשב"ג ולכאורה נראה דהלכה כרבי יוחנן ושמואל:

רא"ש מסכת סנהדרין פרק ד סימן ו

כתב בעל המאור ז"ל שמעתי משום חכם גדול מחכמי דורינו שלפנינו דהאידינא לית לן טועה בשקול הדעת. שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן הש"ס או מן הגאונים שאחר הש"ס. הלכך לא משכחת האידינא טועה בשקול הדעת. אלא כל הטועה בדבר משנה הם טועים. ואני אין נראה לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה או מן הש"ס מפורש בלי ספק לאו טועה בדבר משנה הוא אלא בשקול הדעת כעין ההיא עובדא דלעיל (דף כט ב) דהו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי דאיפלגו ביה רבי ישמעאל ב"ר יוסי ורבי חייה אף כל כיוצא בו שאין לברר טעותו ממשנתנו ומהש"ס שלנו מפורש טועה בשקול הדעת הוא. ומה שפסקו הגאונים אחר סתימת הש"ס מדעת מוכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מן הש"ס כסוגיין דעלמא הוי. ומאן דטעי ביה טעי בשקול הדעת ולא בדבר משנה. והראב"ד כתב על דברי בעל המאור דאמת אמר החכם שאם טעה בפסיקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואילו שמע היה חוזר בו באמת ובברור זהו טועה בדבר משנה. וקרוב אני לומר שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה. שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראית דעתנו לפרש הענין בדרך אחר כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת וזהו דבר שאין נמצא עכ"ל. ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפסיקי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו טועה בדבר משנה הוא ולא מבעיא טועה בפסיקי הגאונים אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו קטלי קני באגמא הן ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא חוזר. אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המוקבלים לאנשי דורו. **יפתח בדורו כשמואל בדורו. אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים והיינו דא"ל רב הונא לרב ששת אפילו בדידך ודידי וא"ל אטו קטלי קני באגמא אנן כלומר אם חדשנו דבר מדעתנו שלא נמצא לא במשנה ולא בגמרא ודיין שלא ידע דברינו ופסק בענין אחר וכששמע הדברים ישרו בעיניו כטועה בדבר משנה הוי וחוזר. אבל הדיין ההוא פשיטא שיש לחלוק על דבריהם דאמוראים האחרונים פעמים חולקין על הראשונים ואדרבה אנו תופסין דברי האחרונים עיקר כיון שידעו סברת הראשונים וסברתם והכריעו בין אלו הסברות ועמדו על עיקרו של דבר וכיוצא בזה מצינו אין למדין הלכה מפי הש"ס אלא מדברי האמוראים אנו למדין פסקי הלכות אע"פ שהתנאים היו גדולים יותר מהאמוראים. והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה ואם עשה כן זהו דין שקר. אבל אם חכם גדול הוא גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו. ואפילו אם פסק חכם אחר בענין אחר יכול החכם לסתור דבריו בראיות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה כ"ש אם יש לו סיוע מאחד מן החולקין. ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק כדאמר בפ' חזקת הבתים (דף לב ב) הלכתא (כרבא) +כרבה+ בארעא והלכתא כרב יוסף בזווי היכא דקיימא ארעא תיקום והיכא דקיימי זוזי לוקמו אלמא כל ספיקא דדינא אן מוציאין מיד מוחזק. ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגאונים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שיוכל להכריע או שאין יודע להכריע אם נראין דברי האחד לרוב החכמים ואיהו עבד כאידך היינו טעה בשקול הדעת. ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות אלא מה שפסק פסק.**

אגרות משה הקדמה לאורח חיים חלק א

אבל הוא סמנים שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שלא היו נחשבים הגיע להוראה בדורות חכמי הגמ' שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעיין כראוי לברר החלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכבוד ראש וכיראת מהשי"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין הוא האמת להוראה ומחוייב לתורות כן אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירוש, ועל כזה נאמר שגם דבריו דברי אלקים חיים מאחר שזו נראה הפירוש כמו שפסק ולא היה סתירה לדבריו. ויקבל שכר על תורתו אף שהאמת אינו כפירושו. והוכחה גדולה לזה פהא דשבת דף ק"ל א"ר יצחק עיר אחת היתה בא"י שהיו עושין כר"א ונתן להם הקב"ה שכר גדול שמתו בזמן וכשנזרה מלכות הרשעה נזירה על המילה לא נזרו על אותה העיר אף שהאמת אליבא דדינא נפסק שלא כר"א והוא חיוב סקילה כמזיד וחמאת בשונג, אלמא דהאמת להוראה שמחוייב להורות וגם מקבל שכר הוא כפי שסובר החכם אחרי עיונו בכל כחו אף שהאמת סמט אינו כן. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אומר וזה מתיר שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שסובר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. וממעים זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנוהגים להורות כהרמב"ם והב"י ובין המקומות הנוהגים להורות כהרמב"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם.

A) Even Against a Majority

פתחי תשובה חושן משפט סימן כה ס"ק ח

דהלכה כבתראי כו' - עיין בהקדמת ספר פמ"ג ליו"ד בכללים אות ח' שכתב וז"ל, ודע דסבור הייתי לומר הלכה כבתראי בשוין לא יחיד נגד רבים, אלא שראיתי לכנה"ג באו"ח [כללים בדברי הפוסקים שבסוף הספר, מהדו"ק אות ל"ט ושיירי כנה"ג אות י"ג] דאף יחיד נגד רבים הלכה כבתראי, ואני תמה הא רובא דאורייתא, ומסתמת הפוסקים משמע אף בד"ת הלכה כבתראי כו'. וי"ל כיון דבתראי ראו דברי קמאי וסתרי להו בטענות אמרינן מסתמא הוה קמאי מודו לבתראי ומש"ה אף יחיד נגד רבים, עכ"ל. ועיין בתשובת הרב מו"ה משה רוטנבורג חיו"ד ס"ס [כ'] כתב שכתב על נידון דידיה דאע"ג דקיי"ל הלכה כבתראי כו', מ"מ נראה דהאי כללא לא נאמר אלא היכא דהאחרון מברר דבריו בראיות צודקות, אבל היכא דהאחרון כותב דעתו בסתם בלי שום ראיה שלא כדעת הפוסק הקודם לו, מאי אולמא דהאחרון מהראשון כו', ע"ש:

2) Dwarfs on the Shoulders of Giants

ספר שבולי הלקט תוכן העניינים

אלא מקום הניחו אבותיו לו להתגדר בו גם אנו באור חכמתם נראה אור והיו לנו לעינים כאשר השיב האלוף המסובל הר"ר ישעיה מטרני זצ"ל לחבר אחד אשר שאלהו. איך יעלה על לב איש להשיב על דברי הגאונים הראשונים ז"ל אשר לבם פתוח כפתוח של אולם והמשיל עליו במשל אשר שמע מחכמי הגוים שהפילוסופים שאלו לגדול שבהם ואמרו הלא אנחנו מודים שהראשונים חכמו והשכילו יותר ממנו והלא אנחנו מדברין עליהן וסותרין את דבריהם בהרבה מקומות והאמת אתנו איך יכון הדבר הזה השיבם הפילוסוף מי צופה יותר מרחוק הננס או הענק הוי אומר הענק שעיניו עומדות במקום גבה מאד מעיני הננס ואם תרכיב הננס בצואר הענק מי רואה יותר רחוק הוי אומר הננס לפי שעכשיו עיני הננס גבוהות מעיני הענק כך אנו ננסים רוכבים על צוארי הענקים מפני שראינו חכמתם ואנחנו מעמיקים ומכח חכמתם חכמנו לומר כל מה שאנו אומרים ולא שאנו גדולים מהם ואצא גם אני בעקבי אנשי התבונות בערוגות הבשם לרעות בגנים וללקוט שושנים ואכין הספר הזה על נכון מיושר בערוגות כל ענין וענין בערוגות. ומורה צדק המלמד אדם דעת ילמדני להועיל ויורנו וישכילני להודיעני קשט אמרי אמת

שו"ת הרי"ד סימן סב

תחלת כל דבר אני משיב לאדוני על מה שכתבתה אלי שלא אחלוק על הרב הגדול רבינו יצחק זצ"ל, חלילה לי מעשות זאת ולא עלתה במחשבה כחולק עליו, ומה אני נחשב פרעוש אחד כתרגומו +שמואל - א כד, טו, ותרגמו: בתר הדיוט חד+ כנגד תלמידו אף כי בדבר אחרי המלך, אך זאת אתי כל דבר שאינו נראה בעיני אי אמרה יהושע בן נון לא צייתנא ליה +חולין קכד, א+ ואיני נמנע מלדבר עליו מה שייראה לי לפי מיעוט שכלי ואני מקיים עלי מקרא זה +תהלים קיט, מו+ ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ועדי בשחק נאמן סלה +מלשון הפסוק שם פט, לח+ שאף במקום שנראה לי שאני אומר יפה על כל אחד מדברי רבותי הראשונים ז"ל חלילה שזיהינהי לבי לומר אף חכמתי עמדה לי +קהלת ב, ט+ אלא אני דן בעצמי משל הפילוסופים +משל זה מביא בעל שבלי הלקט בהקדמתו בשם רבינו ומכנהו האלוף המסובל הר"ר ישעיה מטרנאי+ שמעתי מחכמי הפילוסופים שאלו לגדול שבהם ואמרו לו הלא אנחנו מודים שהראשונים חכמו והשכילו יותר ממנו והלא אנחנו מודים שאנו מדברים עליהם וסותרים דבריהם בהרבה מקומות והאמת אתנו היאך יכון הדבר הזה, השיבם אמר להם מי צופה למרחוק הננס או הענק הוי אומר הענק שעיניו

עומדות במקום גבוה יותר מן הננס, ואם תרכיב הננס על צוארי הענק מי צופה יותר למרחוק הוי אומר הננס שעניו גבוהות עכשיו יותר מעיני הענק, כך אנחנו ננסים רכובים על צוארי הענקים מפני שראינו חכמתם ואנו מעניקי עליה ומכח חכמתם חכמנו לומר כל מה שאנו אומרים ולא שאנו גדולים מהם, ואם זה באנו לומר שלא נדבר על דברי רבותינו הראשונים אם כן במקום שאנו רואים שזה חולק על זה וזה אוסר וזה מתיר אנו על מי נסמוך הנוכל לשקול בפלס הרים וגבעות במאזנים+ישעי' מ, יב+ ולומר שזה גדול מזה שנבטל דברי זה מפני זה הא אין לנו אלא לחקור אחרי דבריהם שאילו ואילו דברי אלהים חיים הן +מלשון הגמרא עירובין יג, ב+ ולפלפל ולהעמיק מכח דבריהם להיכן הדין נוטה שכך עשו חכמי המשנה והתלמוד לא נמנעו מעולם האחרונים מדבר על הראשונים ומלהכריע ביניהם ומלסתור דבריהם וכמה משניות סתרו האמוראים לומר שאין הלכה כמותם וגדולה החכמה מן החכם, ואין חכם שינקה מן השגיאות שאין החכמה תמימה בלתי ליי לבדו.